

5. LEPIDOPTERA (VLINDERS)

(Willy DE PRINS)

5.1. Inleiding

In 1960 stelde Ludo PEETERS een lijst op van vlinders die hij in de Hobokense Polder had waargenomen. Hoewel hij zich niet toelegde op het bestuderen van de zogenaamde Microlepidoptera, kon hij toch 141 soorten noteren. Ikzelf bezocht de Polder 9 maal en, mede omdat ik wél de Microlepidoptera bestudeerde, kon ik 87 soorten aan de lijst toevoegen zodat op het ogenblik 228 vlindersoorten vastgesteld zijn in het besproken gebied. Terloops zij gezegd dat ik nog een tiental ongedetermineerde soorten bezit en dat de Microlepidoptera slechts sporadisch verzameld werden. Bovendien is het aantal bezoeken dat ik aan de Polder bracht belachelijk klein : 6 keer 's nachts en 3 keer overdag. Daarbij komt nog dat zeer interessante perioden van het jaar doodeenvoudig overgeslagen werden : het vroege voorjaar, de maand juli en de periode vanaf midden augustus. Tijdens de nachtvangsten werd een menglichtlamp van 125 W opgesteld op de verbindingsweg ter hoogte van het Barberven. De meeste nachtvlinders werden onmiddellijk na de determinatie weer vrijgelaten en enkel de "moeilijke" soorten werden ter bestudering meegenomen.

Data van de waarnemingen (D = dag, N = nacht) :

19-05-1975 (D)	06-06-1975 (N)	04-08-1975 (N)	23-05-1976 (D)
27-05-1975 (N)	12-06-1975 (N)	12-08-1975 (N)	
	22-06-1975 (D)		
	23-06-1975 (N)		

5.2. Soortenlijst

De soorten in onderstaande lijst zijn gerangschikt volgens LEMPKÉ. De tweede kolom bevat een zeer ruwe aanduiding van de zeldzaamheidsgraad: A = algemeen, Z = zeldzaam, T = trekvlinder. In de derde kolom is aangeduid wie de betreffende soort waarnam : L = L. PEETERS, W = W. DE PRINS. Het is slechts mogelijk om een meer genuanceerde indeling te geven na een regelmatig onderzoek, verspreid over verscheidene jaren.

Onder aangemene soorten moet men die soorten verstaan die geregeld in aantal voorkomen en die doorgaans niet aan eng begrensde biotopen gebonden zijn. Zeldzame soorten komt men meestal slechts sporadisch tegen en nooit in aantal, ofwel zijn ze zeer plaatselijk.

<u>MICROPTERIGIDAE</u>			<u>COSSIDAE</u>		
Micropterix calthella L.	A	W	Zeuzera pyrina L.		Z L
<u>HEPIALIDAE</u>			Cossus cossus L.		Z L
Hepialus humuli L.	Z	L	<u>ZYGAENIDAE</u>		
Hepialus sylvina L.	A	W	Adscita statices L.		A L
			Zygaena filipendulae L.		A L

<u>SESIIDAE</u>			
Sesia apiformis Cl.	A	L	
Paranthrene tabaniformis Rott.	Z	L	
<u>GLYPHIPTERIGIDAE</u>			
Anthophila fabriciana L.	A	W	
<u>DECOPHORIDAE</u>			
Endrosis sarcitrella L.	A	W	
<u>TORTRICIDAE</u>			
Archips heparana D. & S.	A	W	
Clepsis spectrana Tr.	A	W	
Dichrorampha simpliciana Hw.	Z	W	
Dichrorampha plumbana Scop.	A	W	
Cydia succedana D. & S.	A	W	
Cydia servillana Dup.	Z	W	
Cydia splendana Hb.	A	W	
Eucosma metzneriana Tr.	Z	W	
Epiblema foenella L.	A	W	
Epiblema farfarae Fletcher	Z	W	
Cacothroea grandaevana Z.	Z	W	
Bactra robustana Christ.	Z	W	
Endothenia gentianaeana Hb.	Z	W	
Lobesia abscisana Dbld.	Z	W	
Olethreutes lacunana D. & S.	A	W	
<u>COCHYLIDAE</u>			
Phalonidia implicitana Wcke.	Z	W	
Agapete hamana L.	A	W	
Aethes smeathmanniana F.	A	W	
<u>PYRALIDAE</u>			
Chilo phragmitella Hb.	Z	W	
Calamotropha paludella Hb.	Z	W	
Chrysoteuchia culmella L.	A	W	
Crambus pascuella L.	A	W	
Crambus perlella Scop.	A	W	
Agriphila selasella Hb.	Z	W	
Agriphila straminella D. & S.	A	W	
Agriphila tristella D. & S.	A	W	
Agriphila geniculea Hw.	Z	W	
Pediasia contaminella Hb.	Z	W	
Paraponyx stratiotata L.	Z	W	
Evergestis extimalis Scop.	A	W	
Evergestis pallidata Hufn.	A	W	
Ostrinia nubilalis Hb.	T	W	
Pleuroptya ruralis Scop.	A	W	
Anerastia lotella Hb.	A	W	
Myelois cribrella Hb.	Z	W	
Phycitodes binaevella Hb.	Z	W	
<u>PTEROPHORIDAE</u>			
Platyptilia calodactyla D. & S.	Z	W	
Platyptilia ochrodactyla D. & S.	Z	W	
Platyptilia pallidactyla Hw.	Z	W	
Pterophorus pentadactyla L.	A	W	
<u>HESPERIIDAE</u>			
Ochlodes venata Br. & Gr.	A	L	
<u>PAPILIONIDAE</u>			
Papilio machaon L.	Z	L	
<u>PIERIDAE</u>			
Colias hyale L.	T	L	
Colias croceus Fourcroy	T	L	
Gonepteryx rhamni L.	A	L	
Pieris brassicae L.	A	LW	
Pieris rapae L.	A	LW	
Pieris napi L.	A	LW	
<u>LYCAENIDAE</u>			
Polyommatus icarus Rott.	A	W	
Celastrina argiolus L.	A	L	
<u>NYMPHALIDAE</u>			
Vanessa atalanta L.	T	L	
Cynthia cardui L.	T	L	
Aglais urticae L.	A	LW	
Nymphalis polychloros L.	Z	L	
Inachis io L.	A	LW	
Polygonia c-album L.	A	L	
Araschnia levana L.	A	LW	
<u>SATYRIDAE</u>			
Pararge aegeria L.	A	LW	
Lasiommata megera L.	A	LW	
Coenonympha pamphilus L.	A	LW	
Maniola jurtina L.	A	L	
<u>LASIOCAMPIDAE</u>			
Lasiocampa quercus L.	A	L	
Philudoria potatoria L.	A	LW	
Gastropacha quercifolia L.	Z	L	
Gastropacha populifolia Esp.	Z	L	
Odonestis pruni L.	Z	L	
<u>SATURNIIDAE</u>			
Saturnia pavonia L.	Z	L	

<u>THYATIRIDAE</u>			
Tethea ocularis L.	Z L		
Tethea or D. & S.	A Lw		
<u>GEOMETRIDAE</u>			
Hemithea aestivaria Hb.	A W		
Timandra griseata Pet.	A W		
Xanthorhoe spadicearia D. & S.	A W		
Xanthorhoe ferrugata Cl.	A W		
Cosmorhoe ocellata L.	A W		
Eulithis testata L.	A W		
Eulithis mellinata F.	A W		
Perizoma flavofasciata Thnbg.	Z W		
Eupithecia pygmaeata Hb.	Z W		
Eupithecia vulgata Hw.	A W		
Eupithecia succenturiata L.	A W		
Chloroclystis v-ata Hw.	Z W		
Chloroclystis rectangulata L.	A W		
Chesias rufata F.	Z W		
Aplocera plagiata L.	Z L		
Aplocera efformata Guen.	A W		
Abraxas grossulariata L.	A L		
Lomaspilis marginata L.	A Lw		
Semiothisa notata L.	A W		
Semiothisa alternaria Hb.	A W		
Semiothisa clathrata L.	A Lw		
Ennomos autumnaria Wernbg.	Z L		
Selenia dentaria F.	A L		
Crocallis elinguaris L.	Z L		
Ourapteryx sambucaria L.	A L		
Colotois pennaria L.	A L		
Angerona prunaria L.	A L		
Apocheima pilosaria D. & S.	A L		
Biston betularia L.	A L		
Erannis defoliaria Cl.	A L		
Alcis repandata L.	Z L		
Ectropis crepuscularia			
D. & S.	A L		
Cabera pusaria L.	A W		
Cabera exanthemata Scop.	A W		
Campaea margaritata L.	A W		
<u>SPHINGIDAE</u>			
Agrius convolvuli L.	T L		
Mimas tiliae L.	A L		
Smerinthus ocellata L.	A Lw		
Laothoe populi L.	A L		
Deilephila elpenor L.	A Lw		
Deilephila porcellus L.	Z L		
<u>NOTODONTIDAE</u>			
Phalera bucephala L.	A L		
Cerura vinula L.	A Lw		
Harpyia furcula L.	Z W		
Harpyia bifida Brahm	Z L		
Notodonta dromedarius L.	A W		
Tritophia tritophus D. & S.	Z L		
Pheosia tremula Cl.	A L		
Pterostoma palpina L.	A Lw		
Ptilodon capucina L.	A Lw		
Eligmodonta ziczac L.	A Lw		
Gluphisia crenata Esp.	Z L		
Clostera curta L.	A L		
Clostera anachoreta D. & S.	Z L		
Clostera pigra Hufn.	Z L		
<u>LYMANTRIIDAE</u>			
Orgyia antiqua L.	A L		
Euproctis chrysorrhoea L.	A L		
Euproctis similis Fuessly	A L		
Leucoma salicis L.	A Lw		
Lymantria dispar L.	A Lw		
<u>ARCTIIDAE</u>			
Arctia caja L.	A L		
Spilosoma lubricipeda L.	A Lw		
Spilosoma luteum Hufn.	A L		
Spilosoma urticae Esp.	Z L		
Diaphora mendica Cl.	Z L		
Phragmatobia fuliginosa L.	A Lw		
Tyria jacobaeae L.	A L		
<u>NOCTUIDAE</u>			
Agrotis vestigialis Hufn.	Z W		
Agrotis segetum D. & S.	A Lw		
Agrotis exclamationis L.	A Lw		
Agrotis ipsilon Hufn.	T L		
Agrotis puta Hb.	A W		
Axylia putris L.	A L		
Ochropleura plecta L.	A Lw		
Noctua pronuba L.	A Lw		
Noctua janthina D. & S.	A W		
Peridroma saucia Hb.	T L		
Diarsia rubi View.	A Lw		
Xestia c-nigrum L.	A Lw		
Xestia triangulum Hufn.	A W		
Xestia xanthographa D. & S.	A Lw		
Naenia typica L.	Z L		
Discestra trifolii Hufn.	A Lw		
Mamestra brassicae L.	A Lw		
Melanchnra persicariae L.	A L		

Lacanobia w-latinum Hufn.	A	w	Apamea monoglypha Hufn.	A	Lw
Lacanobia thalassina Hufn.	A	w	Apamea lithoxylea D. & S.	Z	L
Lacanobia suasa D. & S.	A	Lw	Apamea remissa Hb.	Z	Lw
Lacanobia oleracea L.	A	Lw	Apamea sordens Hufn.	A	Lw
Ceramica pisi L.	A	Lw	Oligia strigilis L.	A	Lw
Cerapteryx graminis L.	A	Lw	Oligia fasciuncula Hw.	A	Lw
Tholera decimalis Poda	Z	L	Mesologia furuncula D. & S.	A	w
Orthosia stabilis D. & S.	A	L	Mesologia literosa Hw.	Z	w
Orthosia incerta Hufn.	A	L	Mesapamea secalis L.	A	Lw
Mythimna ferrago F.	A	Lw	Amphipoea oculatea L.	Z	w
Mythimna impura Hb.	A	Lw	Hydraecia micacea Esp.	Z	L
Mythimna pallens L.	A	Lw	Celaena leucostigma Hb.	Z	Lw
Mythimna obsoleta Hb.	Z	w	Archanara geminipuncta Hw.	Z	L
Mythimna comma L.	A	Lw	Archanara dissoluta Tr.	Z	w
Cucullia absinthii L.	Z	L	Archanara sparganii Esp.	Z	Lw
Eupsilia transversa Hufn.	A	L	Rhizedra lutosa Hb.	A	L
Agrochola macilenta Hb.	A	L	Arenostola phragmitidis Hb.	Z	Lw
Xanthia icteritia Hufn.	A	L	Caradrina morpheus Hufn.	A	w
Acronicta megacephala D. & S.	A	Lw	Deltote bankiana F.	A	w
Acronicta aceris L.	A	L	Earias clorana L.	A	w
Acronicta psi L.	A	L	Bena prasinana L.	A	L
Acronicta rumicis L.	A	L	Diachrysia chrysitis L.	A	Lw
Simyra albovenosa Goeze	Z	Lw	Plusia festucae L.	A	Lw
Cryphia domestica Hufn.	Z	w	Autographa gamma L.	T	Lw
Amphipyra pyramidea L.	A	L	Autographa pulchrina Hw.	A	w
Trachea atriplicis L.	A	L	Abrostola triplasia L.	A	L
Euplexia lucipara L.	A	L	Catocala nupta L.	A	L
Phlogophora meticulosa L.	A	L	Callistege mi Cl.	A	w
Ipimorpha retusa L.	Z	w	Euclidia glyphica L.	A	Lw
Ipimorpha subtusa F. & S.	Z	w	Scoliopteryx libatrix L.	A	L
Enargia ypsilon D. & S.	Z	Lw	Rivula sericealis Scop.	A	w
Cosmia trapezina L.	A	w			

De meer ervaren lepidopteroloog merkt al vlug dat er zeker nog andere soorten moeten voorkomen in de Hobokense Polder. Voor de dagvlinders vernoem ik slechts Lycaena phlaeas L., voor de nachtvlinders: Idaea-soorten, Hypena proboscidalis L., Polypogon-soorten. Van de Microlepidoptera is zeer waarschijnlijk niet eens de helft van het totaal aantal aanwezige soorten vastgesteld. Er rest dus nog veel werk!

5.3. Bespreking van enkele soorten

Het is uiteraard zinloos om alle vermelde soorten te bespreken. Ik beperk me daarom tot enkele interessante gegevens:

Micropterix calthella L. is een zeer primitief vliedertje, slechts enkele mm groot, want het bezit nog bijtende monddelen waarmee het de stuifmeelkorrels van de boterbloemen eet. In mei vond ik tientallen van deze goudkleurige diertjes in de bloemhoofden naast de Grote Leigracht.

Myelois cribrella Hb. wordt slechts sporadisch uit ons land vermeld en dan nog steeds uit het zuidelijk gedeelte (Luik, Virton, Bergen en de Kalkstreek). In de provincie Antwerpen ken ik de soort enkel van de Hobokense Polder. De rups leeft van juli tot april in de bloemen van verscheidene composieten. Hier leeft ook de rups van Phycitodes binaevella Hb., een soort die ik eveneens slechts van de Hobokense Polder ken.

Fig. 5 : Vlinders : 1. Myelois cribrella Hübner
2. Parapoinx stratiotata Linnaeus
(tekeningen : W. DE PRINS)

Bij de Pyralidae bevinden zich enkele soorten die sterk aan water gebonden zijn. Zo leeft de rups van Chilo phragmitella Hb. uitsluitend in rietstengels. De rups van Calamotropha paludella Hb. mineert in de bladeren van Typha latifolia en T. angustifolia. Nog sterker aan water gebonden is de rups van Parapoinx stratiotata L. Zij leeft in een gesponnen kokertje onder het wateroppervlak tussen de bladeren en de stengels van Stratiotes en andere waterplanten. De jonge rups ademt door de huid, later door tracheelamellen. Ook de pop bevindt zich onder water en wel in een spinsel dat met lucht gevuld is. Andere soorten die sterk aan water gebonden zijn, werden nog niet waargenomen, maar kunnen best in de Polder verwacht worden: Nymphula nymphaeata L., Cataclysta lemnata L., Schoenobius forficella Thnbg., S. gigantella D. & S. en Donacaula mucronella D. & S.

Bij de Crambinae is vooral de vangst van Agriphila selasella Hb. het vermelden waard. Deze soort wordt door vele lepidopterologen voor afgevlogen exemplaren van A. tristella D. & S. gehouden. In de provincie Antwerpen ken ik slechts vier vindplaatsen. De soort komt voor op vochtige weilanden, waar de rups in een spinselgang aan de scheuten van verschillende grassoorten leeft.

Cacochroea grandaevana Z. is buiten de Hobokense Polder enkel van Esen bekend. De rups leeft in de herfst en het voorjaar aan de wortels van Petasites en Tussilago farfara. Eucosma metzneriana Tr. komt in de Polder vrij talrijk voor, hoewel de soort over het algemeen als zeldzaam beschouwd wordt. Uit het zuiden van Nederland zijn slechts 4 vindplaatsen bekend. De rups leeft op Artemisia absinthium en A. vulgaris. Bactra robustana Christoph komt uitsluitend voor waar Scirpus maritimus groeit, dus vooral in zoutmoerassen.

Bij de dagvlinders zijn enkel de koninginpage (Papilio machaon L.) en de grote vos (Nymphalis polychloros L.) te vermelden. De waargenomen koninginpage is vermoedelijk afkomstig uit een van de tuintjes naast de spoorweg, waar de rups zich gevoed heeft met de bladeren van de gekweekte worteltjes (Daucus). Deze prachtige vlindersoort gaat helaas steeds verder achteruit. De grote vos is een zeldzaamheid geworden in onze streken. Vroeger werd de soort vrijwel overal waargenomen.

In een gebied als de Hobokense Polder treft men natuurlijk een heleboel soorten aan die aan een vochtig biotoop gebonden zijn zoals soorten uit de genera Hydraecia, Celaena, Archanara, Rhizedra en Arenostola. Hun rupsen leven uitsluitend op planten die enkel op waterrijke plaatsen groeien (Eriophorum, Juncus, Scirpus, Iris, Typha, Phragmitis). Gezien het voortdurend verdwijnen van dergelijke biotopen, behoren de vermelde soorten zeker niet tot de 'banaliteiten'. Het moet bovendien mogelijk zijn om, door intensiever onderzoek, nog andere soorten voor de Polder vast te stellen. Ik denk o.a. aan Monagria typhae Thunberg, Celaena haworthii Curtis, Sedina buettneri Hering, Coenobia rufa Haworth. Het zou echt jammer zijn, en zonder meer een verarming van de Antwerpse fauna betekenen, mocht dit gebied verdwijnen.

5.4. Literatuur

- DE PRINS, W.O. : Katalogus van de Antwerpse Lepidoptera, Deel 2, Microlepidoptera, 1977-1978.
- JANSSEN, A. : Lijst van Lepidoptera uit de Antwerpse omgeving, verschenen in Schakel en Phegea, 1966-1977.
- JANSSEN, A. : Katalogus van de Antwerpse Lepidoptera, Deel 1, Macrolepidoptera, 1977-1978.
- LEMPKE, B.J. : Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera, Bibliotheek van de K.N.N.V., nr. 21, 1976.

(Willy DE PRINS, Diksmuidelaan 176, 2600 BERCHEM).